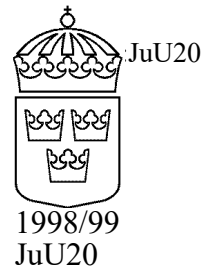

Justitiekottets betänkande

1998/99:JuU20

Ändringar i brottskadlagen

Sammanfattning

I detta betänkande behandlar utskottet ett regeringsförslag om ändringar i brottskadlagen (1978:413), en motion som väckts med anledning av propositionen och två motioner som väckts under allmänna motionstiden 1998. Regeringen föreslår bl.a. att möjligheterna att jämka brottskadeersättning utökas. Vidare föreslås att en ny bestämmelse om ansökningstid och preskription införs. Denna bestämmelse syftar till att ge brottsoffren längre tid på sig att ansöka om brottskadeersättning. Regeringen föreslår också att reglerna om förfarandet hos Brottsoffermyndigheten ändras, bl.a. föreslås att en rätt till omprövning i Brottsoffermyndighetens nämnd och rätt till muntlig förhandling där införs.

Utskottet tillstyrker förslaget som föreslås träda i kraft den 1 juli 1999.

Till betänkandet har fogats fyra reservationer, varav tre (kd) och en (m) och (fp), och ett särskilt yttrande (kd).

Propositionen

I proposition 1998/99:41 har regeringen (Justitiedepartementet) föreslagit att riksdagen antar regeringens förslag till lag om ändring i brottskadlagen (1978:413).

Lagförslaget, som granskats av Lagrådet, har fogats till betänkandet, se bilaga.

Motionerna

Motion väckt med anledning av propositionen

1998/99:Ju15 av Ragnwi Marcelind och Ingemar Vänerlöv (kd) vari yrkas

1. att riksdagen avslår den av regeringen föreslagna allmänna skälighetsbedömningen vid jämkning,

2. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om att det efter lagändringens ikraftträdande sker en snabb uppföljning av arbetssituationen och ärendebalansens utveckling på Brottsoffermyndigheten,

3. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om att de barn som utsatts för sexuella övergrepp även i framtiden garanteras rätten att kunna ansöka om brottsskadeersättning,

4. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om brottsskadelagen och brottsskador som uppkommit i arbetet.

Motioner väckta under allmänna motionstiden 1998

1998/99:Ju912 av Ulla Hoffmann m.fl. (v) vari yrkas att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om möjlighet till samlad bedömning vid beslut om brottsskadeersättning i vissa fall.

1998/99:Ju916 av Gun Hellsvik m.fl. (m) vari yrkas

8. att riksdagen hos regeringen begär förslag till förbättrade möjligheter till ersättning för ren förmögenhetsskada på grund av brott i enlighet med vad som anförts i motionen.

Utskottet

Ärendet

I maj 1996 överlämnade Brottsoffermyndigheten en skrivelse till regeringen med förslag på ändrade bestämmelser i brottsskadelagen (1978:413) när det gäller inom vilken tid en ansökan om brottsskadeersättning skall göras.

I juni 1997 presenterade Justitiedepartementet departementspromemorian Några frågor om brottsskadeersättning (Ds 1997:45). I promemorian behandlas förutom frågan om ansökningstid även frågorna om jämkning av brottsskadeersättning, om handläggningen av brottsskadeärenden samt om undantag från lagens tillämpningsområde för brottsskador som även är att betrakta som arbetsskador.

Promemorian har remissbehandlats.

Förslagen i propositionen grundar sig på promemorian och remissbehandlingen av den.

Propositionens huvudsakliga innehåll

I propositionen föreslår regeringen ett antal ändringar i brottsskadelagen. Förslag med anledning av Brottsofferutredningens betänkande (SOU 1998:40) läggs inte fram nu utan i ett kommande lagstiftningsärende.

Propositionen innehåller följande förslag.

– Ändringar i reglerna om förfarandet hos Brottsoffermyndigheten som bl.a. innebär rätt till omprövning i Brottsoffermyndighetens nämnd och rätt till muntlig förhandling där. Syftet med ändringarna är att förstärka brottsoffrens ställning och säkerställa att prövningen uppfyller de krav som följer av artikel 6.1 i Europakonventionen om de mänskliga rättigheterna, dvs. den artikel som behandlar rätten till domstolsprövning.

– En ny bestämmelse om ansökningstid och preskription. Avsikten är att ge brottsoffren längre tid på sig att söka brottsskadeersättning samt att underlätta hanteringen hos Brottsoffermyndigheten.

– Utökade möjligheter att jämka brottsskadeersättning vid personskador i de fall den skadelidande själv har ökat skaderisken, t.ex. genom eget brottsligt beteende. Syftet är att undvika fall där det kan anses stötande att staten betalar ut full ersättning.

Vidare behandlas frågan om sådana brottsskador som någon drabbats av i sitt arbete skall undantas från brottsskadelagens tillämpningsområde. Något förslag lämnas dock inte i detta avseende.

Lagändringarna föreslås träda i kraft den 1 juli 1999.

Överväganden

Förutsättningar för brottsskadeersättning

Enligt brottsskadelagen har den som utsatts för brott under vissa förutsättningar rätt till ersättning av staten för skador som uppkommit till följd av brottet.

Ersättning utgår för personskada samt, i vissa fall, för sakskada och ren förmögenhetsskada. Som personskada ersätts även skada på kläder, glasögon och liknande föremål som den skadade bar på sig vid skadetillfället. Bestämmelserna om personskada tillämpas också i fråga om kränkingsersättning, dvs. ersättning för lidande som någon tillfogats genom brott mot den personliga friheten eller genom annat ofredande som innefattar brott. Ersättningen bestäms i huvudsak enligt skadeståndsrättsliga regler. För att ansökan skall prövas måste sökanden ha anmält brottet till åklagare eller polismyndighet eller visa giltig anledning till att sådan anmälan inte har gjorts.

Brottsskadeersättningen utgör ett kompletterande skydd och ger skydd endast då andra möjligheter att täcka skadan saknas. Det måste därför utredas om ersättning kan tänkas utgå t.ex. från försäkring eller genom skadestånd från den skadevällande innan frågan om brottsskadeersättning prövas. När brottsskadeersättning bestäms avräknas skadestånd som har betalats eller bör kunna bli betalt, liksom i stort sett all annan ersättning som den skadelidande har rätt till på grund av skadan.

Frågor om brottsskadeersättning prövas av Brottsoffermyndigheten. Hos Brottsoffermyndigheten finns en nämnd som avgör brottsskadeärenden som är av principiell betydelse eller annars av större vikt. Besluten kan inte överklagas. Däremot kan omprövning av beslutet ske.

I motion Ju912 (v) föreslås att Brottsoffermyndigheten, när den fattar beslut i enskilda fall, bör ges möjlighet till en samlad bedömning av omständigheterna och inte vara bunden av att det finns en fällande dom. Till stöd för begäran anförs bl.a. följande. Det kan finnas svårigheter, t.ex. när en åtalad person har fått ett avvisningsbeslut och gömmer sig eller har lämnat landet, att få till stånd en rättslig process. I sådana situationer bör Brottsoffermyndigheten kunna pröva frågan om brottsskadeersättning utan att den rättsliga processen är avslutad.

När brottskadlagen infördes anförde regeringen bl.a. följande. En förutsättning för att brottskadeersättning skall utgå är att skadan har uppkommit genom brott, dvs. en handling som är belagd med straff. Handlingen måste alltså uppfylla inte bara de objektiva brottsrekvisit som gäller enligt en straffbestämmelse utan också de krav i subjektivt hänseende på uppsåt eller oaktsamhet som uppställs i bestämmelsen. Vidare får det inte föreligga en sådan situation, t.ex. nöd eller nödvärn, som enligt 24 kap. brottsbalken eller oskrivna grundsatser utesluter straffbarhet. Något krav att gärningsmannen har fällts till ansvar för brottet gäller emellertid inte. Utskottet hade inte någon annan uppfattning (prop. 1977/78:126 s. 38, bet. JuU32).

Utskottet anser i likhet med motionärerna att det är viktigt att prövningen av om en person skall ha rätt till brottskadeersättning sker genom en samlad bedömning av omständigheterna i det enskilda fallet. Detta är också utgångspunkten för gällande rätt. Som brottskadlagen är utformad krävs det inte heller en fällande dom för att Brottsoffermyndigheten skall kunna pröva frågan om ersättning skall utgå eller inte. Det måste däremot vara klarlagt att skadan har uppkommit på grund av brott. Denna fråga har överlämnats till Brottsoffermyndigheten och dess nämnd att avgöra i varje enskilt fall. Skäl att närmare reglera hur Brottsoffermyndighetens prövning skall göras saknas. Motion Ju912 avstyrks.

Jämkning av brottskadeersättning

I propositionen föreslås en utvidgning av möjligheterna till jämkning av brottskadeersättningen i situationer där den skadelidande har medverkat till att öka skaderisken.

I motion Ju15 (kd) yrkas avslag på förslaget i denna del.

Av 9 § första stycket brottskadlagen framgår att 6 kap. 1 § skadeståndslagen (1972:207) skall tillämpas i fråga om jämkning av brottskadeersättning på grund av medverkan genom vållande på den skadelidandes sida.

Enligt 6 kap. 1 § första stycket skadeståndslagen kan skadestånd på grund av personskada jämkas, om den skadelidande själv uppsåtligen eller genom grov vårdslöshet medverkat till skadan. I fråga om sakskada och ren förmögenhetsskada kan skadeståndet enligt 6 kap. 1 § andra stycket skadeståndslagen jämkas, om vållande på den skadelidandes sida har medverkat till skadan. Jämkning kan alltså i dessa fall ske även vid vårdslöshet som inte är grov. Såväl vid personskada som vid sakskada och ren förmögenhetsskada skall jämkning ske efter vad som är skäligt med hänsyn till graden av vållande på ömse sidor och omständigheterna i övrigt.

Av 9 § andra stycket brottskadlagen följer att brottskadeersättning kan jämkas även i andra fall än vad som anges i 6 kap. 1 § skadeståndslagen. Brottskadeersättning kan sättas ned eller helt falla bort om det finns särskilda skäl med hänsyn till att den skadelidande genom sitt uppträdande i samband med brottet eller på annat liknande sätt uppsåtligen eller av oaktsamhet ökat skaderisken. Det sagda innebär att brottskadeersättning även vid personskada kan jämkas om den skadelidande medverkat till skadan genom oaktsamhet som inte är grov. Vidare kan vid sakskada eller ren förmögenhetsskada ersättningen sättas ned eller falla bort om det finns särskilda

skäl med hänsyn till att den skadelidande genom underlåtenhet att vidta sedvanliga försiktighetsåtgärder uppsåtligen eller av oaktsamhet har ökat skaderisken.

Bestämmelserna om jämkning i 6 kap. 1 § skadeståndslagen och 9 § andra stycket brottsskadelagen har endast tillämpats i begränsad omfattning av Brottsoffermyndigheten och dess företrädare Brottskadenämnden. Detta innebär enligt regeringen att de kriminalpolitiska aspekterna på brottsskadelagen har kommit alltför mycket i bakgrunden. Med en jämningsregel som ger utrymme för en mer nyanserad bedömning skulle de kriminalpolitiska aspekterna kunna beaktas i större utsträckning. Samtidigt skulle man kunna undgå att staten betalar ut full brottsskadeersättning i fall där det kan uppfattas som stötande med hänsyn till den skadelidandes uppträdande i samband med brottet. Regeringen föreslår därför att kravet att det skall finnas särskilda skäl för att brottsskadeersättning skall kunna jämkas tas bort och ersätts av en regel om en allmän skälighetsbedömning. Den föreslagna ändringen innebär att jämkning vid personskada kan ske i något större utsträckning än enligt nuvarande praxis samt att bestämmelsen om jämkning beträffande sakskada och ren förmögenhetsskada anpassas till nuvarande rättstillämpning.

Utskottet delar regeringens uppfattning att de kriminalpolitiska aspekterna på brottsskadelagen bör beaktas i större utsträckning än vad som sker i dag. Möjligheterna att jämka brottsskadeersättningen bör därför utvidgas i enlighet med regeringens förslag. Utskottet vill för sin del också understryka att jämningsmöjligheterna inte får användas på ett sådant sätt att resultatet från social och humanitär synpunkt blir oacceptabelt. Slutligen vill utskottet med hänvisning till vad som anförs i motion Ju15 framhålla att det aldrig lär kunna anses skäligt – eller förenligt med nyssnämnda princip – att jämka ersättningen vid sexualbrott. Inte heller i andra fall när män utsätter kvinnor för allvarliga våldsbrott lär det kunna anses skäligt att jämka ersättningen. Med dessa uttalanden tillstyrker utskottet regeringens förslag och avstyrker motion Ju15 i denna del.

Prövning av brottsskadeärenden

Enligt artikel 6.1 i den europeiska konventionen den 4 november 1950 angående skydd för de mänskliga rättigheterna och grundläggande friheterna (Europakonventionen) gäller bl.a. att var och en, vid prövningen av hans civila rättigheter och skyldigheter, skall vara berättigad till en rättvis och offentlig förhandling inom skälig tid och inför en oavhängig och opartisk domstol som upprättats enligt lag. Konventionen gäller som svensk lag enligt lagen (1994:1219) om den europeiska konventionen angående skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna.

För att säkerställa att prövningen av brottsskadeärenden uppfyller de krav som följer av artikel 6.1 i Europakonventionen föreslår regeringen att nya regler om rätt till omprövning samt en bestämmelse om muntlig förhandling införs i brottsskadelagen. De föreslagna ändringarna innebär i korthet följande. Brottsoffermyndigheten skall, till skillnad från vad som gäller enligt förvaltningslagen, vara skyldig att ändra ett beslut även om det inte är up-

penbart oriktigt, och även om det inte kan göras snabbt och enkelt. Dessutom skall, om sökanden begär det, ett beslut som fattats av en tjänsteman alltid omprövas av nämnden. Omprövning skall dock inte behöva göras i nämnden, om det är uppenbart att beslutet skall ändras i enlighet med sökandens begäran. Brottsoffermyndighetens nämnd skall vid sin prövning alltid hålla muntlig förhandling om sökanden begär det, om det inte är uppenbart obehövt att en sådan förhandling hålls.

Utskottet delar regeringens bedömningar i denna del.

I motion Ju15 (kd) begärs att det efter ändringarnas ikraftträdande sker en snabb uppföljning av arbetssituationen och ärendebalansens utveckling på Brottsoffermyndigheten.

Enligt regleringsbrevet för Brottsoffermyndigheten för år 1999 (regeringsbeslut den 22 december 1998 i ärende Ju98/4250, 1750, 3841 och 4472) gäller följande verksamhetsmål i fråga om brottsskadeärenden. Minst 70 % av ärendena skall med bibehållen kvalitet handläggas inom tre månader. Vidare skall ärendebalansen minska. Brottsoffermyndigheten har härvid att återsrapportera bl.a. antalet inkomna och avgjorda person- respektive sakska-deärenden, utvecklingen av ärendebalansen, omloppstider för ärendena samt antalet och andelen omprövningsärenden.

Utskottet utgår från att regeringen kommer att följa upp hur den föreslagna ordningen för omprövning påverkar Brottsoffermyndighetens arbetssituation och ärendebalans. De återsrapporteringskrav som regeringen har ålagt Brottsoffermyndigheten bör härvid ge tillräckligt underlag för en utvärdering. Det finns enligt utskottets mening således inte skäl för riksdagen att göra något uttalande i denna fråga. Motion Ju15 avstyrks i denna del.

Rätten till brottsskadeersättning vid sexualbrott mot barn

I motion Ju15 (kd) betonas vikten av att de barn som utsätts för sexuella övergrepp även i fortsättningen garanteras rätten att kunna ansöka om brottsskadeersättning.

Enligt 14 § brottsskadelagen skall en ansökan om brottsskadeersättning göras inom två år från det att brottet begicks. Om det finns särskilda skäl kan dock Brottsoffermyndigheten pröva en ansökan även om den har kommit in för sent. Enligt Brottsoffermyndighetens praxis tas en för sent inkommen ansökan endast upp om ersättningen skulle överstiga 5 000 kr. Vidare utgör den allmänna tioårspreskriptionen enligt 1 § preskriptionslagen (1981:130) en yttersta tidsgräns för om en ansökan kan prövas. Den regel i 3 § preskriptionslagen som rör skadestånd i anledning av brott har inte ansetts tillämplig, eftersom brottsskadeersättning inte är att betrakta som skadestånd. Detta innebär att en skadelidande, när mer än tio år har förflutit från brottet utan att den skadelidande har ansökt om brottsskadeersättning, förlorar rätten till brottsskadeersättning om inte någon preskriptionsavbrytande åtgärd vidtagits.

Regeringen föreslår i propositionen att bestämmelserna om ansökningstid ändras och ges följande innebörd. I de fall där förundersökning har inletts skall en ansökan om brottsskadeersättning göras inom två år från det att förfarandet hos polis, åklagare och domstol har avslutats. I de fall där förun-

dersökning inte har inletts skall ansökan göras inom två år från brottet. Om det finns synnerliga skäl skall Brottsoffermyndigheten kunna pröva en ansökan även om den har gjorts för sent. Som en yttersta gräns för rätten till brottsskadeersättning skall dock gälla samma preskriptionstid som för en fordran på skadestånd med anledning av brott, se 3 § preskriptionslagen.

Regeringens förslag innebär att den tid inom vilken brottsskadeersättning skall sökas förlängs. Detta gäller inte minst i de fall som aktualiseras i motion Ju15. I denna del vill utskottet anföra följande.

Sexuella övergrepp mot barn ger inte sällan upphov till svåra och livsvariga psykiska skador. Ett barn som utsätts för sexuella övergrepp förmår ofta, av olika skäl, inte berätta om vad det har varit utsatt för förrän tidigast i tonåren. Brotten ger i regel inga synliga skador och upptäcks inte förrän lång tid förflutit. Av dessa skäl infördes år 1994 de särskilda reglerna om åtalspreskription i 35 kap. 4 § andra stycket brottsbalken (prop. 1994/95:2, bet. JuU5, rskr. 58). Vidare finns i 3 § preskriptionslagen särskilda bestämmelser för fordringar på skadestånd i anledning av brott. Enligt dessa bestämmelser kvarstår, såvitt här är i fråga, rätten till skadestånd på grund av brottet så länge detta inte är preskriberat. Det nu aktuella regeringsförslaget innebär att dessa bestämmelser skall gälla även för brottsskadeersättning.

Denna konstruktion innebär att barn som har utsatts för allvarligare sexuella övergrepp ges en möjlighet att ansöka om brottsskadeersättning när brottet uppdagats, även om så sker först när barnen har blivit äldre. Barns möjligheter att ansöka om brottsskadeersättning till följd av sexuella övergrepp förstärks härigenom jämfört med nuvarande lagstiftning. Det finns således inget behov av ett riksdagsuttalande med anledning av motion Ju15. Motionen i denna del avstyrks.

Brottsskador som uppkommit i arbetet

I propositionen gör regeringen bedömningen att brottsskador som uppkommit i arbetet tills vidare inte bör undantas från brottsskadelagens tillämpningsområde.

I motion Ju15 (kd) framhålls att brottsskador som uppkommit i arbetet även i framtiden bör ligga inom brottsskadelagens tillämpningsområde.

Förvärvsarbetande som drabbas av en arbetsskada har rätt till ersättning enligt lagen (1962:381) om allmän försäkring och/eller lagen (1976:380) om arbetsskadeförsäkring. Privatanställda vars anställning regleras av kollektivavtal mellan Svenska Arbetsgivareföreningen (SAF) och Landsorganisationen (LO) har vid arbetsskada rätt till ersättning enligt Avtalsgruppsjukförsäkringen, AGS. Motsvarande försäkringar finns för anställda inom kooperationen. Privatanställda tjänstemän och statligt anställda omfattas inte av någon avtalsgruppförsäkring. Dessa grupper har dock enligt gällande löneavtal rätt till sjuklön. Vidare har privatanställda som drabbas av en arbetsskada rätt till ersättning enligt Trygghetsförsäkringen vid arbetsskada, TFA. För anställda inom kooperationen och för kommunal- och landstingsanställda finns motsvarande försäkringar. Statligt anställda har rätt till ersättning enligt Statens personskadeavtal, PSA. Undantagsvis kan även s.k. kombinerade

företagsförsäkringar innehålla villkor som ger den anställda rätt till ersättning för personskada som uppkommit i samband med rån eller överfall.

En stor del av ersättningsbehovet för sådana brottsskador som uppkommer i arbetet täcks av den allmänna försäkringen och arbetsskadeförsäkringen. Genom avtalsgruppsjukförsäkringarna, trygghetsförsäkringarna, PSA och vissa löneavtal bär arbetsgivarna vidare ett ansvar för brottsskador som uppkommit i arbetet. Dessa ersättningsanordningar omfattar dock inte ersättning för kränkning och endast i vissa fall full ersättning för inkomstförlust. Om den som drabbats av en brottsskada i arbetet inte på annat sätt kan få ut lika stor ersättning som skulle ha utgått enligt skadeståndsrättsliga regler kan den skadelidande få ersättning från staten genom brottsskadelagen.

Regeringen är av uppfattningen att det i och för sig skulle vara rimligt att arbetsgivarna – och inte staten genom brottsskadeersättning – ansvarade för att den som utsätts för brott i sitt arbete får ersättning för den uppkomna skadan i den mån denna inte ersätts ur den allmänna försäkringen eller arbetsskadeförsäkringen. I dag motsvarar emellertid inte förmånerna enligt trygghetsförsäkringarna och PSA den ersättning som kan utgå enligt brottsskadelagen. Vidare står mellan 300 000 och 500 000 personer utanför kollektivavtal. Flertalet av dessa omfattas varken av trygghetsförsäkringarna eller av PSA. Även om trygghetsförsäkringarna skulle utvidgas så att de som omfattas av en sådan försäkring får full ersättning för brottsskador som uppkommit i arbetet, skulle man således inte helt kunna undanta arbetsskador från brottsskadelagens område utan att riskera att vissa som utsatts för brott inte får kompensation för personskada och kränkning. Att somliga blir utan sådan kompensation är enligt regeringen inte acceptabelt. För att det skall vara möjligt att i någon större utsträckning undanta arbetsskador från brottsskadelagens tillämpningsområde måste därför arbetsgivarna bli skyldiga att i samma utsträckning som föreskrivs i brottsskadelagen utge ersättning för sådana brottsskador som är att bedöma som arbetsskador enligt lagen om arbetsskadeförsäkring. I praktiken skulle det innebära en skyldighet för arbetsgivarna att försäkra arbetstagarna mot de aktuella skadetyperna. Även om en sådan skyldighet infördes kan det inte uteslutas att vissa arbetsgivare skulle underlåta att teckna försäkring. Bland dessa kan det finnas ett antal som i fall av allvarlig brottslighet inte skulle kunna bära den ersättning som den drabbade har rätt till. Ett undantag från rätten till ersättning för arbetsskador måste därför enligt regeringen utformas så, att den skadelidande kan få ersättning från staten i de få fall då arbetsgivaren inte har förmåga att fullgöra sin skyldighet. För att ett sådant undantag inte skulle minska arbetsgivarnas intresse av att teckna försäkring borde ersättning utges endast om det kan visas att arbetsgivaren inte kan betala den aktuella ersättningen. En sådan ordning skulle dock enligt regeringen medföra praktiska olägenheter för de skadelidande.

Mot bakgrund av de ovan redovisade övervägandena gör regeringen bedömningen att brottsskador som uppkommit i arbetet tills vidare inte bör undantas från brottsskadelagens tillämpningsområde. I stället bör utvecklingen beträffande kollektiva och privata försäkringar avvaktas. Om någon frivillig lösning inte kommer till stånd kan det enligt regeringen vara skäl att åter ta upp frågan om lagstiftning på detta område.

Ersättning för ren förmögenhetsskada

I motion Ju916 (m) yrkas att riksdagen hos regeringen begär förslag till förbättrade möjligheter till ersättning för ren förmögenhetsskada på grund av brott.

Brottsskadeersättning för ren förmögenhetsskada kan enligt 3 och 4 §§ brottsskadelagen utgå i två fall, dels om det är fråga om en s.k. rymlingsskada, dels om det är fråga om särskilt ömmande undantagsfall. Med rymlingsskada avses skada som vållats av någon som vid tiden för brottets begående var intagen i kriminalvårdsanstalt, för vård i ett hem som avses i 12 § lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga eller 22 § lagen (1988:870) om vård av missbrukare i vissa fall eller var berövad friheten som häktad eller underkastad motsvarande frihetsberövande i Danmark, Finland, Island eller Norge. När fråga inte är om rymlingsskada är förutsättningen för att brottsskadeersättning skall kunna utgå att den skadelidandes möjligheter att försörja sig har allvarligt äventyrats genom skadan eller att ersättningen annars framstår som särskilt angelägen.

Utskottet har tidigare, i samband med att utskottet behandlat frågan om statens ansvar för att förskottera skadestånd, även behandlat frågan om ren förmögenhetsskada (bet. 1989/90:JuU28 s. 9 och 1990/91:JuU21 s. 10). Utskottet uttalade därvid att nuvarande ordning var ändamålsenlig och att ett generellt åtagande från statens sida att förskottera brottsskadestånd i här aktuella fall knappast är aktuellt.

Utskottet anser i likhet med motionärerna att det är angeläget att brottsoffer kan få ersättning för sina skador. Vid bedömningen av frågan om i vilken utsträckning brottsskadeersättning skall utgå för ren förmögenhetsskada måste emellertid även de statsfinansiella skälen tillmätas stor betydelse. Staten kan inte ta på sig ett obegränsat ansvar för alla förekommande brottsskador, utan en begränsning måste ske till de fall där de sociala och humanitära skälen är starkast. Utskottet anser härvid att den begränsning som gjorts i brottsskadelagen beträffande ersättning för ren förmögenhetsskada är ändamålsenlig. Motion Ju916 i denna del avstyrks.

Övrigt

Utskottet föreslår att regeringens förslag till lagtext i 14 b § förtydligas på så sätt att det av lagtexten framgår att omprövning skall ske på sökandens begäran i de fall ett beslut i ett ärende om brottsskadeersättning fattats av generaldirektören eller någon annan tjänsteman vid Brottsoffermyndigheten.

I övrigt har utskottet inget att anföra med anledning av propositionen eller motionerna.

Utskottet hemställer

1. beträffande *förutsättningar för brottsskadeersättning*
att riksdagen avslår motion 1998/99:Ju912,
2. beträffande *jämkning av brottsskadeersättning*
att riksdagen med avslag på motion 1998/99:Ju15 yrkande 1 antar det
i proposition 1998/99:41 framlagda förslaget till lag om ändring i
brottskadelagen (1978:413) såvitt avser 9 §,
res. 1 (kd)
3. beträffande *uppföljning*
att riksdagen avslår motion 1998/99:Ju15 yrkande 2,
res. 2 (kd)
4. beträffande *rätten till brottsskadeersättning vid sexualbrott mot
barn*
att riksdagen avslår motion 1998/99:Ju15 yrkande 3,
5. beträffande *brottskador som uppkommit i arbetet*
att riksdagen avslår motion 1998/99:Ju15 yrkande 4,
res. 3 (kd)
6. beträffande *ersättning för ren förmögenhetsskada*
att riksdagen avslår motion 1998/99:Ju916 yrkande 8,
res. 4 (m, fp)
7. beträffande *lagförslaget i övrigt*
att riksdagen antar det i moment 1 nämnda lagförslaget såvitt det inte
omfattas av vad utskottet hemställt ovan, dock att i 14 b § första
stycket läggs till orden ”vid Brottsoffermyndigheten” mellan orden
”tjänsteman” och ”skulle”.

Stockholm den 25 mars 1999

På justitieutskottets vägnar

Gun Hellsvik

I beslutet har deltagit: Gun Hellsvik (m), Ingvar Johnsson (s), Margareta Sandgren (s), Alice Åström (v), Ingemar Vänerlöv (kd), Anders G Högmark (m), Helena Frisk (s), Morgan Johansson (s), Yvonne Oscarsson (v), Ragnwi Marcelind (kd), Jeppe Johnsson (m), Kia Andreasson (mp), Gunnel Wallin (c), Siw Persson (fp), Göran Norlander (s), Anita Sidén (m) och Yilmaz Kerimo (s).

1. Jämkning av brottsskadeersättning (mom. 2)

Ingemar Vänerlov (kd) och Ragnwi Marcelind (kd) anför:

Enligt vår mening finns det en utbredd uppfattning att kvinnor provocerar män till att utsätta dem för vålds- och sexualbrott. Kvinnan anses vara en anstiftare snarare än ett offer. Vi har sett exempel på detta både nationellt och internationellt, senast i det uppmärksammade ”jeansmålet”. Med hänsyn till denna verklighet finns det risk för att de utökade jämningsreglerna kan drabba utsatta kvinnor särskilt hårt.

Utifrån vad regeringen har anfört i frågan om jämkning av brottsskadeersättning till kvinnor som har utsatts för sexualbrott och allvarligare våldsbrott känns den föreslagna förändringen av jämningsreglerna inte betryggande. Det är viktigt att kvinnor som utsatts för sexual- och våldsbrott får nödvändigt stöd av samhället. De jämningsregler som gäller i dag utgör en garanti för att jämkning sker restriktivt i dessa fall. Om reglerna för jämkning utgår från en allmän skälighetsbedömning riskerar rättssäkerheten att bli lidande. Den av regeringen föreslagna allmänna skälighetsbedömningen vid jämkning bör därför avslås.

Vi anser att utskottets hemställan under moment 2 bort ha följande lydelse:

2. *beträffande jämkning av brottsskadeersättning*
att riksdagen med bifall till motion 1998/99:Ju15 yrkande 1 avslår regeringens förslag i proposition 1998/99:41 till lag om ändring i brottsskadelagen (1978:413) såvitt avser 9 §,

2. Uppföljning (mom. 3)

Ingemar Vänerlov (kd) och Ragnwi Marcelind (kd) anför:

Vi tillstyrker i och för sig de föreslagna ändringarna i handläggningen av brottsskadeärenden. Det är dock angeläget att Brottsoffermyndigheten får tillräckliga resurser för att klara av sin uppgift. Det mål som gäller för Brottsoffermyndighetens verksamhet har tidigare inte kunnat uppnås. Myndigheten bedömer att antalet ärenden i framtiden kommer att öka med minst 5 % per år. Brottsoffermyndigheten konstaterar också att en högre frekvens av nämndsammanträden till följd av den nya omprövningsregeln kommer att medföra ökade kostnader och kräva ett ökat anslag. Efter den föreslagna lagändringens ikraftträdande måste därför en snabb uppföljning ske av arbetssituationen och ärendebalansens utveckling på myndigheten. Målet måste fortfarande uppfyllas; effektivitet, snabbhet och hög kvalitet vid handläggningen av brottsskadeärendena är nödvändigt för att garantera det enskilda brottsoffrets rätt till ersättning och behov av trygghet och stöd. Det ankommer på regeringen att vidta erforderliga åtgärder.

Vi anser att utskottets hemställan under moment 3 bort ha följande lydelse:

3. *beträffande uppföljning*

att riksdagen med bifall till motion 1998/99:Ju15 yrkande 2 som sin mening ger regeringen till känna vad som anförts i reservation 2,

1998/99:JuU20

3. Brottsskador som uppkommit i arbetet (mom. 5)

Ingemar Vänerlov (kd) och Ragnwi Marcelind (kd) anför:

Enligt vår mening bör brottsskador som uppkommit i arbetet, med hänsyn till den svåra situation arbetstagare kan försättas i, även i framtiden ligga inom brottsskadelagens tillämpningsområde. Alla arbetstagare skall, oavsett företagets eller organisationens storlek och ekonomiska förutsättningar, ha rätt till ersättning för brottsskador som uppkommit i arbetet. Någon anledning för regeringen att åter aktualisera frågan finns således inte. Detta har regeringen att beakta.

Vi anser att utskottets hemställan under moment 5 bort ha följande lydelse:

5. beträffande *brottsskador som uppkommit i arbetet*
att riksdagen med bifall till motion 1998/99:Ju15 yrkande 4 som sin mening ger regeringen till känna vad som anförts i reservation 3,

4. Ersättning för ren förmögenhetsskada (mom. 6)

Gun Hellsvik (m), Anders G Högmark (m), Jeppe Johnsson (m), Siw Persson (fp) och Anita Sidén (m) anför:

Offrer för ekonomisk brottslighet har många gånger svårt att få ersättning för den skada de åsamkats. Visserligen skall även ren förmögenhetsskada ersättas enligt skadeståndslagen när den tillfogats någon genom brott. Sådana ersättningsanspråk skall emellertid i första hand riktas mot brottslingen, som många gånger på ett förslaget sätt har gömt undan alla sina tillgångar. Ett i domstol utdömt skadestånd är därför mycket svårt att erhålla direkt från brottslingen. Ett offer för ekonomisk brottslighet kan inte heller i samma utsträckning som övriga brottsoffer vända sig till Brottsoffermyndigheten för att få ersättning enligt brottsskadelagen eftersom ersättning för ren förmögenhetsskada endast utgår i undantagsfall. En ytterligare komplikation inträder för brottsoffer som har skadeståndsanspråk på en gärningsman som avtjänar ett fängelsestraff och därefter utvisas. Några åtkomliga utmätningsbara tillgångar i Sverige finns sällan. Om gärningsmannen har tillgångar i hemlandet är brottsoffret beroende av att den staten erkänner verkställighet av den svenska domen. I annat fall är möjligheterna att få ersättning för skadan uttömda.

Enligt vår uppfattning bör även den som utsatts för ekonomisk brottslighet ha möjlighet till ersättning. Regeringen bör därför skyndsamt återkomma med förslag till förbättrade möjligheter till ersättning för ren förmögenhetsskada på grund av brott.

Vi anser att utskottets hemställan under moment 6 bort ha följande lydelse:

6. beträffande *ersättning för ren förmögenhetsskada*
att riksdagen med bifall till motion 1998/99:Ju916 yrkande 8 som sin mening ger regeringen till känna vad som anförts i reservation 4,

Rätten till brottsskadeersättning vid sexualbrott mot barn (mom. 4)

Ingemar Vänerlov (kd) och Ragnwi Marcelind (kd) anför:

Vi tillstyrker regeringens förslag om ändrade bestämmelser för tiden att ansöka om brottsskadeersättning. Härvid vill vi särskilt framhålla vikten av att de barn som utsätts för sexuella övergrepp garanteras en rätt till brottsskadeersättning. Det får inte finnas någon som helst tvekan om att ett barn som utsatts för sexuella övergrepp, även om brottet uppdagats först när barnet har blivit äldre, bibehålls rätten att ansöka om brottsskadeersättning.

Sammanfattning.....	1
Propositionen.....	1
Motionerna	1
Motion väckt med anledning av propositionen.....	1
Motioner väckta under allmänna motionstiden 1998.....	2
Utskottet	2
Ärendet	2
Propositionens huvudsakliga innehåll.....	2
Överväganden.....	3
Förutsättningar för brottsskadeersättning	3
Jämkning av brottsskadeersättning.....	4
Prövning av brottsskadeärenden.....	5
Rätten till brottsskadeersättning vid sexualbrott mot barn	6
Brottsskador som uppkommit i arbetet.....	7
Ersättning för ren förmögenhetsskada.....	9
Övrigt	9
Hemställan	10
Reservationer.....	11
1. Jämkning av brottsskadeersättning (mom. 2), (kd)	11
2. Uppföljning (mom. 3), (kd).....	11
3. Brottsskador som uppkommit i arbetet (mom. 5), (kd)	12
4. Ersättning för ren förmögenhetsskada (mom. 6), (m,fp).....	12
Särskilt yttrande.....	13
Rätten till brottsskadeersättning vid sexualbrott mot barn (mom. 4), (kd).....	13
Bilaga	
Regeringens lagförslag.....	14